

sundsvall databaser arrangemang barn gåvobok demokrati sollefteå nationella minoriteter jämlik tillgång digitalisering samverkan tillgänglighet läsfrämjande läs på fler sätt kultur för äldre folkbibliotek medier bokstart barnkonventionen folkhögskolebibliotek kramfors storforum unga tjänstedesign timrå örnköldsvik flerspråkighet härnösand digital utveckling ånge

Regional biblioteksplan för Västernorrland 2023–2026

Innehåll

REGIONAL BIBLIOTEKSPLAN FÖR VÄSTERNORRLAND 2023–2026

1	Inledning	4
	Bibliotekens ändamål	4
	Regional utvecklingsstrategi	4
	Kulturplan för Västernorrland	5
2	Medicinska biblioteket	6
	Uppdrag och verksamhet	6
	Mål	7
	Uppföljning	7
3	Folkhögskolornas bibliotek	8
	Uppdrag och verksamhet	8
	Mål	8
	Planering och uppföljning	9
4	Regionbibliotek Västernorrland	10
	Uppdrag och verksamhet	10
	Fokusområden	14
	Mål	17
	Uppföljning	18

Inledning

Bibliotekens verksamhet inom det allmänna biblioteksväsendet styrs av Bibliotekslag (2013:801). Där stadgas i 17 § att regioner ska anta planer för sin verksamhet på biblioteksområdet. Regional biblioteksplan för Västernorrland 2023-2026 beskriver uppdrag, verksamhet och mål för den biblioteksverksamhet som bedrivs med Region Västernorrland som huvudman. För Region Västernorrlands del rör det sig om Medicinska biblioteket, skolbiblioteksresurserna på de tre folkhögskolor som drivs av Region Västernorrland (Höga, Örnsköldsvik och Ålsta), samt Regionbibliotek Västernorrland. Biblioteksplan för Region Västernorrland gäller för åren 2023-2026 och utgår, vid sidan av bibliotekslagen¹, från den regionala utvecklingsstrategin för Västernorrland (RUS)², Regionplan³, Kulturpolitisk policy, och Kulturplan för Västernorrland. Biblioteksplanen är beslutad i Regionfullmäktige 2022-11-30.

Bibliotekens ändamål

Bibliotekens ändamål är att verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Bibliotekens ändamål ska därmed verkställas genom ett tvådelat uppdrag, som i sin tur hänger intimt samman. Biblioteken ska bidra till kunskapsförmedling, exempelvis genom att

information och litteratur görs tillgänglig för alla. Biblioteken ska såväl representera som förmedla kunskap. Biblioteken ska även bidra till fri åsiktsbildning, vilket tillsammans med allmän och lika rösträtt är den grund den svenska folkstyrelsen bygger på. Biblioteken ska bidra till att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning, och ett fritt konstnärligt skapande, även när dessa friheter hotas eller utmanas. Bibliotekens arbete för fri åsiktsbildning ska, i likhet med andra offentliga verksamheter inom sina respektive verksamhetsområden, präglas av respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Bibliotekens uppdrag för fri åsiktsbildning står på så sätt i direkt relation till att människor uppnår delaktighet och jämlikhet, bland annat genom att barns rätt tas till vara och att diskriminering motverkas. Allt i denna plan utgår från en sådan förståelse av bibliotekens uppdrag⁴.

Regional utvecklingsstrategi

Den regionala utvecklingsstrategin för Västernorrland (RUS) är den övergripande strategiska inriktningen för länets gemensamma utvecklingsarbete. Föreliggande plan ger uttryck för detta utvecklingsarbete inom biblioteksområdet. RUS utgår från Agenda 2030 och de 17

globala målen för hållbar utveckling. Målen balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Dessa tre perspektiv på hållbarhet ska alltid beaktas i relation till planens utpekade fokusområden och mål. För genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin är funktionell samverkan central, vilket betyder att regionens bibliotek använder sig av de former av samverkan som är mest funktionella för att nå målen i det regionala utvecklingsarbetet. Enligt bibliotekslagen ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka, i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. För att uppfylla bibliotekens ändamål sker därför samverkan internt inom bibliotekssektorn, men även med aktörer från andra sektorer, exempelvis statliga myndigheter, regionala kulturinstitutioner, kommunala vård- och omsorgsverksamheter och skola, samt med företrädare från civilsamhället. Regionens bibliotek söker samverkan på lokal, mellankommunal, regional, interregional, nationell, och internationell nivå.

Kulturplan för Västernorrland

I Kulturplan för Västernorrland 2023-2026 beskrivs prioriteringar och målsättningar med avseende på regional kulturverksamhet, samt ambitioner för gemensamt arbete med att utveckla kulturen under den kommande fyraårsperioden i Västernorrlands län. Med kulturplanen som grund beslutar Kulturrådet om det statsbidrag som regionen ska fördela. (SFS 2010:2012). Kulturplanen har två målnivåer: tre övergripande målområden, samt ett antal strategiska målsättningar inom varje konst- och kulturområde. De tre övergripande målområdena bygger på de nationella kulturpolitiska målen⁵ och är gemensamma för alla konst- och kulturområden:

- I Västernorrland tar vi aktiv ställning för konstnärlig frihet samt stärker den kulturella infrastrukturen och det professionella skapandet.
- I Västernorrland vill vi skapa jämlik tillgång till kultur för alla.
- I Västernorrland har kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet en stark roll i samhällsutvecklingen.

Det område som beskrivs i Regional biblioteksplan för Västernorrland 2023-2026 benämns i Kulturplanen som Biblioteksutveckling, läs- och litteraturfrämjande. Dessa mål gäller som verksamhetsmål för Regionbibliotek Västernorrland, och ska fungera som en mobiliserande kraft inom biblioteksområdet och för länets aktörer inom läs- och litteraturområdet. De strategiska målsättningar som där anges för åren 2023-2026 är:

2026 ska Västernorrland vara en plats där:

- fler människor läser, skriver, skapar och deltar i samhällsutvecklingen utifrån sina förutsättningar.
- det finns goda möjligheter för författare att leva och utvecklas.
- en större mångfald röster tar plats i det offentliga samtalet, exempelvis genom arbetet för stärkt yttrandefrihet.
- Starka, hållbara strukturer och nätverk bidrar till höjd kvalitet och god tillgång till litteratur och biblioteksverksamhet i hela regionen.
- biblioteken har stärkt sin roll som lokala nav och mötesplatser för kunskap, delaktighet, och förmedling av kultur och litteratur.

Vidare följer beskrivning av uppdrag, verksamhet, mål och uppföljning för Medicinska biblioteket, Folkhögskolornas bibliotek och Regionbibliotek Västernorrland.

¹⁾ Bibliotekslag (2013:801) Svensk författningssamling 2013:2013:801 t.o.m. SFS 2019:961- Riksdagen

²⁾ Ett-vasternorrland-rus-agenda-2030.pdf (rvn.se)

³⁾ Regionplan 2022-2024 för Region Västernorrland (rvn.se)

⁴⁾ <https://lagen.nu/2013:801>, <https://lagen.nu/1974:152>

⁵⁾ Mål för kultur – Regeringen.se

Medicinska biblioteket

Medicinska biblioteket i Västernorrland är en länsövergripande organisation med bibliotekslokaler vid regionens tre sjukhus i Sollefteå, Sundsvall och Örnsköldsvik. Organisatoriskt hör det till området Forskning, Utbildning och Innovation inom Regionledningsförvaltningen, Region Västernorrland.

Uppdrag och verksamhet

Medicinska bibliotekets huvudsakliga uppdrag är att vara ett stöd för regionsanställda vid fortbildning, kompetensutveckling och forskning. Bibliotekets främsta målgrupper är hälso- och sjukvårdspersonal samt studenter inom hälso- och sjukvårdsområdet. Modern sjukvård kräver god tillgång till medicinsk information och Medicinska biblioteket bidrar till att de regionanställda kan söka, hitta och kritiskt värdera vetenskaplig information. Medicinska biblioteket bidrar i förlängningen till ökad patientsäkerhet och sjukvårdens effektivitet genom att hälso- och sjukvårdspersonalens informationskompetens ökas och utvecklas.

Samtliga regioner i landet är med i bibliotekskonsortiet Eira, som ger hälso- och sjukvårdspersonal tillgång till ett garanterat grundutbud av internationella forskningsresultat via ett stort antal e-tidskrifter. Urvalet av resurser sker i samarbete mellan sjukhusbiblioteken i Sverige. Utöver grundutbudet köper Medicinska biblioteket in ytterligare resurser för att stödja ett evidensbaserat arbetssätt för fler specialiteter och yrkesområden inom Region Västernorrland.

Medicinska biblioteket ingår även i ett samarbete kring Health Technology Assessment (HTA), som är ett sätt att utvärdera metoder och tekniker i hälso- och sjukvården. Arbetsmetoden består av systematisk kartläggning och granskning av den vetenskapliga litteraturen. Det omfattar utvärdering av nytta och risk för patienter samt etisk och hälsoekonomisk analys. HTA Norr är ett samarbete inom Norra sjukvårdsregionen där Medicinska biblioteket bidrar med informationsspecialistkompetens.

Mål

- Utveckla nya arbetssätt för att nå ut till och samarbeta med vårdverksamheterna för ökad informationskompetens och kunskap om Medicinska bibliotekets resurser bland Regionens sjukvårdspersonal.
- Bättre uppfylla bibliotekslagen genom att tillgängliggöra Medicinska bibliotekets tryckta bestånd för enskilda länsinvånare via biblioteksbesök och fjärrlån.
- Vara en aktiv part i etableringen av HTA-verksamhet i Norra sjukvårdsregionen genom arbete med systematiska litteratursökningar.
- Utveckla våra bibliotekslokaler till mer moderna lärmiljöer

Uppföljning

Regionbibliotek Västernorrland skickar årlig enkät alternativt bjuder in till årligt möte angående uppföljning av målen i regional biblioteksplan för Västernorrland 2023-2026.

Folkhögskolornas bibliotek

Region Västernorrland är huvudman för tre folkhögskolor: Håla folkhögskola i Kramfors med filial i Sollefteå, Ålsta folkhögskola i Sundsvall och Ånge, samt Örnsköldsviks folkhögskola i Örnsköldsvik. Regionens folkhögskolor är del av Kultur och bildningsverksamheten, Regional utveckling.

Uppdrag och verksamhet

Folkhögskolan är en studieform för vuxna där delaktighet, demokrati och det livslånga lärandet står i centrum. Den vuxenutbildning som bedrivs vid Region Västernorrlands folkhögskolor har stor betydelse både för samhället och för alla de enskilda personer som behöver en ny chans i arbetsliv eller utbildning. Viktiga målgrupper är personer med annat modersmål än svenska och personer med funktionsvariation. Rådande biblioteks- och skollag innefattar inte vuxenutbildningens bibliotek, och utbildningsanordnare inom folkhögskola har inget krav på biblioteksverksamhet. Håla folkhögskola, Ålsta folkhögskola och Örnsköldsviks folkhögskola betraktar dock sin skolbiblioteksverksamhet som en del av sitt arbete för ökat läsande, lärande, kritiskt och kreativt tänkande och handlade, och ser behovet och potentialen i en väl fungerande och lokalt präglad skolbiblioteksverksamhet i sina respektive

verksamheter. Inriktningen för 2023-2026 är att varje folkhögskola enskilt och tillsammans ska utforska och utveckla innebörden av vad en skolbiblioteksverksamhet som gemensam resurs för hela skolan betyder i en tid av digitalisering.

Mål

Arbetet med att utforska och utveckla skolbiblioteksverksamheten som gemensam resurs för hela skolan utgår från tre mål:

- Utveckla arbetet med läsning och läsfrämjande i alla ämnen och i alla kurser.
- Utveckla arbetet med Medie- och informationskunskapsutbildning (MIK)
- Utveckla biblioteket som plats på skolan

Arbetet med målen präglas av brett engagemang och betraktas som del av den pedagogiska utvecklingen på varje folkhögskola. Under planperioden undersöks möjligheten att söka finansiering för att genomföra utvecklingsprojekt.

Utveckla arbetet med läsning och läsfrämjande i alla ämnen och i alla kurser

Läsning är en viktig grund för lärande, och bidrar till upplevelser som berikar och vidgar vår syn på oss själva och vår omvärld. Den förändrade mediesituation som utgör central del av digitaliseringen av såväl samhälle som skola, skapar nya synsätt på vad läsande innebär i en lärandekontext. Ett vidgat läsbegrepp, som innefattar skön- och facklitteratur i exempelvis tryckt text, skrift i digitala format, men även som exempelvis ljud, symboler och bilder, är en viktig utgångspunkt för folkhögskolornas skolbiblioteksverksamheter. Folkhögskolorna ska stärka sin identitet som verksamheter för ökat läsande och arenor för läsfrämjande insatser, och utvecklar parallellt samlingar och arbetssätt med en bred repertoar av läromedel utifrån samtal och återkommande fortbildning om läsningens roll på varje folkhögskola.

Utveckla arbetet med Medie- och informationskunnighet (MIK)

Att kunna söka, finna, analysera, kritiskt värdera, samt att själv kunna skapa information i olika medier och sammanhang är avgörande kunskaper och förmågor i dagens samhälle. Även kunskap om mediernas påverkan på oss som enskilda personer och i samhället är viktig, inte minst i en situation då etablerade strukturer för information och nyhetsförmedling utmanas av nya aktörer och förtroendet för samhällets institutioner och medier minskar i stora delar av befolkningen. MIK ger

förutsättningar för utveckling av ett källkritiskt förhållningssätt, och är viktig för att personer ska kunna delta i samhällsdebatt och i annat demokratiskt påverkansarbete. Folkhögskolorna ska under planperioden utveckla sitt arbete med MIK, bland annat genom fortbildning för lärare och investering i medier och redskap som behöver ingå i skolbiblioteket för att det ska kunna stödja arbetet med MIK på varje folkhögskola.

Utveckla biblioteket som plats på skolan

Ett relevant skolbibliotek på en folkhögskola utgår från behoven i skolans pedagogiska verksamhet, och är ett stöd för såväl lärare som kursdeltagare. Biblioteket samlar såväl medier som människor och är en mötesplats och ett rum för fri läsning och kunskapande. Folkhögskolorna ska under planperioden utforska och utveckla arbetet med bibliotekens placering och rumsdisponering, möblering, funktioner, samt placering och exponering av medier, och göra det utifrån de insikter som uppstår i arbetet med MIK och läsning och läsfrämjande i alla ämnen och i alla kurser.

Planering och uppföljning

Arbetet med biblioteksplanens mål ingår i folkhögskolornas kvalitetsuppföljning. Rektorer och arbetsgrupp från varje folkhögskola gör årlig uppföljning och aktivitetsplanering tillsammans med ansvarig biblioteks-konsulent inom Regionbibliotek Västernorrland.

Regionbibliotek Västernorrland

Inledningsvis beskrivs här Regionbibliotek Västernorrland med avseende på uppdrag och verksamhet. Därefter beskrivs de tre verksamhetsteam för vilka föreliggande plan ligger som grund för årlig verksamhets- och aktivitetsplan, samt uppföljning:

- Biblioteksutveckling Västernorrland
- Litteratur Västernorrland
- Tillgängliga nyheter och inläsningstjänst

Vidare följer en beskrivning av sju fokusområden, samt mål och metoder för uppföljning av planen. Regionbibliotek Västernorrlands mål för verksamheten är uppdelade enligt de målområden som finns i Kulturplan för Västernorrland 2023-2026 under rubriken ”Biblioteksutveckling, läs- och litteraturfrämjande”.

Uppdrag och verksamhet

Regionbibliotek Västernorrland ingår i Kulturenheten i Kultur- och bildningsverksamheten inom Regional Utveckling, Region Västernorrland. Regionbibliotek Västernorrlands uppdrag är förankrat i Bibliotekslag (2013:801) och Kulturplan för Västernorrland 2023-2026. Regionbiblioteket är en del av kultursamverkansmodellen och finansieras av Region Västernorrland samt via statliga anslag.

Gemensamt inom Regionbibliotek Västernorrland är uppdraget att verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Detta ska göras genom att regionbiblioteket ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt personer med funktionsnedsättning, samt åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska. Barn och unga är särskilt prioriterade.

Regionbibliotek Västernorrland samverkar med andra områden inom Kulturenheten, samt med Kultur- och bildningsverksamheten och andra verksamheter inom Regional utveckling, Region Västernorrland. Regionbibliotek Västernorrland ingår i regionalt kulturkonsulentnätverk, Länsstyrelsen i Västernorrlands rättighetsnätverk och funktionsrättsnätverk, samt i nätverksgruppen Kulturarv Västernorrland tillsammans med Västernorrlands museum och Landsarkivet i Härnösand. Regionbibliotek Västernorrland är aktiv medlem i Föreningen för regional biblioteksverksamhet (FRB), Svensk biblioteks-förening, Svenska Daisykonsortiet, samt den internationella organisationen IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions. Regionbibliotek Västernorrland strävar

mot att Mittuniversitet och länets skolbibliotekssektor i ökande utsträckning ingår i länets bibliotekssamverkan. Deltagande i samverkansstrukturer, nätverk, föreningar och intresseorganisationer ses över och utvecklas kontinuerligt för att deltagande ska nå sina syften.

Regionbibliotek Västernorrland utför sitt uppdrag med hög nivå av forskningsförankring inom sina fokusområden, och har ett mångsidigt och aktivt arbetssätt i relation till lärosäten och forskare inom relevanta ämnen.

Biblioteksutveckling Västernorrland

Biblioteksutveckling Västernorrland har i uppdrag att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. Detta innebär att Västernorrlands kommunala biblioteksorganisationer utgör primär målgrupp. Dessa är:

- Härnösands bibliotek
- Biblioteken i Kramfors
- Sollefteå bibliotek
- Sundsvalls stadsbibliotek
- Timrå bibliotek
- Ånge bibliotek
- Biblioteken Örnsköldsvik

Region Västernorrland vill stärka Västernorrland som en biblioteksregion med kreativa och modiga folkbiblioteksorganisationer som provar nya och utforskande arbetssätt. Biblioteksutveckling Västernorrland utför detta uppdrag bland annat genom fortbildning, omvärldsbevakning, utredning och analys, projekt, processtöd, och konsultativt stöd till biblioteksmedarbetare och chefer. Biblioteksutveckling Västernorrland bidrar aktivt i gemensamma förändringsprocesser, och främjar erfarenhetsutbyte genom att driva och samordna regionala nätverk och arbetsgrupper för folkbibliotekspersonal med det övergripande syftet att utveckla en tillgänglig biblioteksverksamhet av hög kvalitet för alla invånare i Västernorrland. Biblioteksutveckling Västernorrland arbetar ständigt för att anpassa arbetssätt och nätverk utifrån behov och prioriteringar.

Bibliotekssamverkan

I samverkan med kommuner, statliga myndigheter som Kungliga biblioteket (KB), Kulturrådet (KUR) och Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), samt landets övriga läns- och regionbibliotek, bidrar Biblioteksutveckling Västernorrland till utvecklingen av det svenska folkbiblioteksväsendet. Biblioteksutveckling Västernorrland ingår i relevanta interregionala och nationella nätverk inom biblioteksområdet, exempelvis Biblioteken i norr (BIN), där landets fem nordligaste regionbibliotek ingår. Biblioteksutveckling Västernorrland planerar insatser utifrån folkbibliotekens uttryckta behov och betraktar öppen dialog präglad av en hög nivå av tillit med samtliga kommuner i länet som en avgörande framgångsfaktor. Biblioteksutveckling Västernorrland bevakar frågan om nationell strategi och följer utvecklingen inom biblioteksutveckling nationellt och internationellt. I förhållande till den nationella nivån visar Biblioteksutveckling Västernorrland initiativkraft, och intar i relation till kommunerna ett regionalt ledarskap i den mån det behövs eller efterfrågas av folkbiblioteken.

Nationella och regionala satsningar

Biblioteksutveckling Västernorrland deltog 2018-2021 i Kungliga bibliotekets satsning Digitalt först med användaren i fokus, för en höjning av digital kompetens bland bibliotekspersonal, och ingår efter att projektets slut i Användarforum och Förvaltningsråd för Digiteket, en nationella lärplattform för bibliotekspersonal som utvecklades inom projektet. Biblioteksutveckling Västernorrland deltar 2021-2023 i Kulturrådets satsning på ett Läsfrämjandelyft för folkbibliotek. Läsfrämjandelyftet ska bidra till kompetensutveckling inom litteraturförmedling och läsfrämjande, med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning samt bibliotekslagens prioriterade grupper.

Genom projekt som Bokstart (barnhälsovård och förskola), Livskraft (äldreboenden och särskilda boenden) och Läs på fler sätt (korttidsboenden enligt LSS

och särskola) verkar Biblioteksutveckling Västernorrland för professionsöverskridande samverkan, och söker även samverkan med civilsamhället för stärkta strukturer och förnyelse inom läsfrämjandeområdet och för ökad digital delaktighet. Även skolbibliotekspersonal i Västernorrland och pedagoger på regionens folkhögskolor bjuds in till fortbildningstillfällen arrangerade av Biblioteksutveckling Västernorrland.

Litteratur Västernorrland

Litteratur Västernorrland verkar för att långsiktigt stärka litteraturens ställning och främja intresset för litterärt skapande och berättande i Västernorrland. Litteratur Västernorrland genomför strategiska insatser för stärkt struktur och samverkan, med syfte att bidra till ett varierat och rikt ekosystem för litteratur i hela regionen. Författare och andra litterära yrkesutövare som bor och är verksamma i länet är en prioriterad målgrupp. Det främjande arbetet sker bland annat genom evenemang, projekt, fortbildning, utlysningar, nätverk och träffar för exempelvis författare och arrangörer av litterära evenemang. Litteratur Västernorrland ingår även i regionala, interregionala och nationella nätverk inom litteraturområdet.

Litteratur Västernorrland stärker författare och andra litterära yrkesutövare genom tillfälliga stöd och insatser, samt genom att kontinuerligt bjuda in till dialog och fortbildning. Ett flertal satsningar syftar till att främja utbyte, samarbeten och stärkt kapacitet mellan olika litteraturaktörer i regionen. Mittlitt är en årlig litteraturfestival som arrangeras av Litteratur Västernorrland i samverkan med regionens kommuner, som del av Fokusår i vänkommun. Inom ramen för residensprogrammet Artist in Residence Västernorrland (AIRY) erbjuds årligen ett författarresidens i arbetarlitteratur i samverkan med Hola folkhögskola. Littscen Västernorrland är ett nätverk för arrangörer av litterära evenemang som samordnas av Litteratur Västernorrland. Barn och unga är ett prioriterat område för Litteratur Västernorrland, vilket bland annat kommer till uttryck i satsningar

som nätverket Unga skrivare och ett nätverk för författare och illustratörer av barn- och ungdomslitteratur.

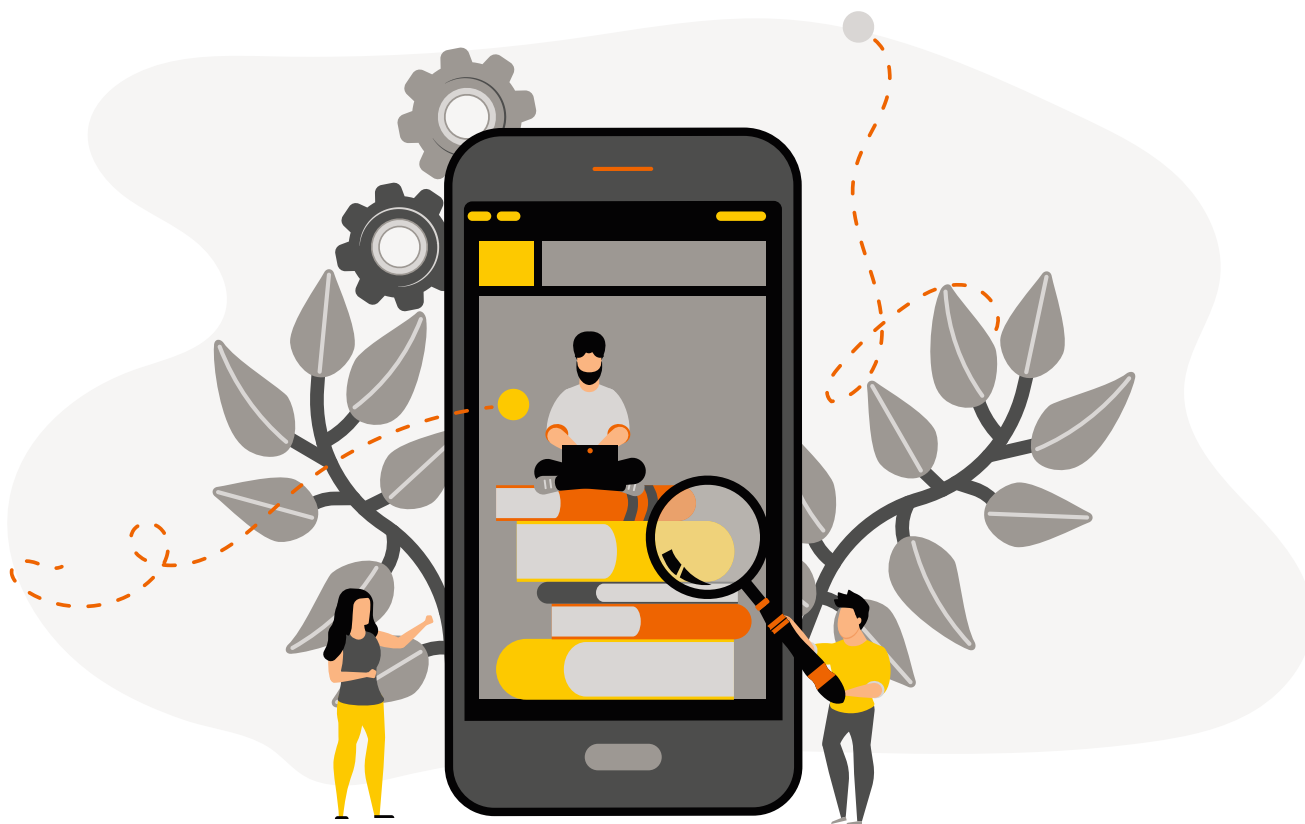
Tillgängliga nyheter och inläsningstjänst

Tillgängliga nyheter och inläsningstjänst erbjuder invånare med läshinder en taltidning, Spotlight Taltidningen Västernorrland, och en tidning med korta nyheter på lätt svenska, Y-bladet. Tidningarna är gratis och innehåller nyheter som är tillgängliga för synskadade och läshindrade. Även en inläsningstjänst ingår, som läser in texter för dem som har svårt att läsa tryckt text. Syftet är att förmedla målgruppsanpassade nyheter, öka delaktighet i samhället, och att bidra till livslångt lärande i en omvärld med snabb förändringstakt, i enlighet med FN:s standardregler i Agenda 22. Tillgängliga nyheter och inläsningstjänst tar till vara digitaliseringens möjligheter och bidrar till digital inkludering och tillgänglighet genom att anpassa utgivning till målgruppernas behov och förutsättningar. Genom samverkan inom Regionbibliotek Västernorrland och Kulturenheten stärks kompetens och nätverk inom tillgänglighetsområdet, och genom riktade marknadsföringsinsatser når Tillgängliga nyheter och inläsningstjänst nya och fler läsare.

Spotlight Taltidningen Västernorrland

Spotlight Taltidningen Västernorrland är en taltidning som publicerar nyheter, reportage, intervjuer, evenemangstips och andra inslag för synskadade och andra läshindrade. Med nyheter anpassade till målgruppernas behov och intressen verkar tidningen som ett komplement till övrig media. Tidningen har nära kontakt med sina läsare, och genomför två gånger per år dialog med referensgrupp, bestående av läsare och representanter ur tidningens målgrupper. Stor vikt läggs vid att söka nya läsare och att anpassa innehållet till demografiska förändringar och andra förändrade förutsättningar hos målgrupperna.

Redaktören ansvarar för urvalet av material och gör en journalistisk bedömning av tidningens innehåll och upplägg. Spotlight Taltidningen Västernorrland arbetar

utifrån spelregler för press, radio och TV och ska verka för god journalistik och teknisk kvalitet. Tidningen ges ut cirka 40 gånger per år i enlighet med årlig utgivningsplan. Varje tidningsnummer ska omfatta max 60 minuter. Regionala utvecklingsnämnden kan besluta om tillfälligt ändrad uppdragsbeskrivning och utgivningsfrekvens. Ansvarig utgivare är tidningens redaktör, det har kommunikationsdirektören delegerat. För webbplatsen är kommunikationsdirektören ansvarig utgivare.

Spotlight Taltidningen Västernorrland går i dagsläget att läsa via app, på webben, som podcast, via Legimus, CD, i Daisy-format, eller via MTM:s kanal för upplästa dagstidningar (som bilaga till den dagstidning läsaren prenumererar på). Tidningen finns på Facebook. Spotlight Taltidningen Västernorrland utvecklar kontinuerligt sina format för att svara mot behoven hos sina målgrupper. Beroende på beslut i Riksdagen finns under planperioden en möjlighet att MTM får ett utökat uppdrag kring distribution och användarsupport, vilket skulle bidra till höjd kvalitet och till att resurser frigörs.

Y-bladet

Y-bladet är ett lättläst nyhetsmedium för förmedling av anpassade länsnyheter till målgrupper som har lässvårigheter, till exempel på grund av en intellektuell eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller på grund av exempelvis demens, afasi eller dövblindhet. Det kan även röra sig om ovana läsare eller läsare som håller på att lära sig svenska. Y-bladet innehåller nyheter hämtade från exempelvis lokalpress, och ger utrymme för målgruppernas intresseområden. Y-bladet ska förklara vad som händer, vad som har hänt, och varför det har hänt, och göra det på ett sätt som är lätt att läsa och förstå. Dialog förs med Y-bladets målgrupper om utveckling av tjänsten.

Redaktören ansvarar för urvalet av material och gör anpassningar inför publicering. I enlighet med årlig utgivningsplan ges Y-bladet ut i tryckt version varannan vecka, cirka 20 gånger per år. Varje nummer innehåller drygt tio nyheter. Y-bladet ges ut i storstilt och svartskrift och trycks för ökad läsbarhet på gult papper.

Y-bladet ges även ut i punktskrift, och går att ta del av som inläst taltidning, via mejl, som CD-skiva, och via Facebook. En egen webbsida och app för Y-bladet ska utvecklas. Lättlästa nyheter är ett prioriterat område för Regionbibliotek Västernorrland, med särskild relevans med avseende på fokusområden som tillgänglighet och demokrati och mångfald, och där intar Y-bladet en viktig roll för framtida utveckling.

Inläsningstjänst

Syftet med inläsningstjänsten är att tillgängliggöra skriven text för personer med lässvårigheter i hela Västernorrland. Efterfrågan kan komma från såväl individer som organisationer. Under planperioden ska inläsningstjänst utveckla ett arbetssätt med talsyntes. Endast i undantagsfall, för att ta tillvara litterära värden och efter beslut av arbetsgrupp, ska egna lokala inläsningar göras.

Fokusområden

Liksom samhället i stort befinner sig biblioteken i en situation präglad av snabba och genomgripande förändringar. Megatrender⁶ som klimatförändringar, förändrad befolkningsstruktur, globalisering och digitalisering antar allt mer osäkra former till följd av instabilitet, hälsokris och krig. Att bidra till en hållbar utveckling och ett starkt samhälle ställer därför höga krav på resiliens och utvecklat professionellt omdöme. Behovet av kraftsamling för bildning, fritt konstnärligt skapande, och opartisk informations- och nyhetsförmedling är stort. För att ge ytterligare fokus åt bibliotekens ändamål och för att ge en fördjupad förståelse för de samhällsutmaningar som bibliotekens verksamhet och mål svarar mot, har Regionbibliotek Västernorrland identifierat sju fokusområden. Dessa fokusområden gäller för alla verksamheter inom Regionbibliotek Västernorrland och anger inriktning för bemanning, samarbeten och gemensam planering:

- Barn och unga
- Demokrati och mångfald
- Digital utveckling
- Jämlik tillgång
- Litteratur som konstform
- Läsförbättring
- Tillgänglighet

Barn och unga

Barn och ungas livsvillkor är centralt för att vi ska uppnå en hållbar samhällsutveckling med delaktiga och engagerade invånare i hela Västernorrland. FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) är sedan januari 2020 svensk lag, och folkbiblioteken har en betydande roll vad gäller alla barn och ungas rätt att delta i det kulturella och konstnärliga livet, deras rätt att göra sina röster hörda, samt deras rätt till information, litteratur och utveckling. Pandemin har haft en negativ påverkan på många barn och ungas möjligheter att ta del av aktiviteter på fritiden, och när det gäller skolan finns en tendens med ett växande antal elever som går ut grundskolan utan behörighet till gymnasiet. Detta ger tydliga signaler om att barn och unga är ett nödvändigt fokus. För social hållbarhet är det särskilt angeläget att insatser omfattar aspekter som tar fasta på behov hos de barn och unga som även ingår i andra prioriterade grupper: barn och unga med funktionsnedsättning, barn och unga med annat modersmål än svenska, samt barn och unga som tillhör nationell minoritet.

Demokrati och mångfald

Västernorrland präglas av mångfald, exempelvis gällande etnisk tillhörighet, språk, religion, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. I en tid av digitalisering – och med grund i mänskliga rättigheter och lagar som exempelvis Yttrandefrihetsgrundlagen, Språklagen (2009:600), Diskrimineringslagen och Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk – behöver biblioteken under de kommande åren stärka sitt demo-

⁶Globala krafter som omformar samhällen, dess kulturer, ekonomier och institutioner. (RUS)

kratiarbete. I samhället finns en tendens till minskad tro på demokratin, en upplevd eller reell maktlöshet, och en i många grupper utbredd känsla av utanförskap. Ett förändrat medielandskap och tillstånd av instabilitet, kris och krig, pekar på behovet av kunskap, vetenskap och ett källkritiskt förhållningssätt, samt färdigheter i informationsökning. Fri litteratur och tillgänglig nyhetsförmedling är andra nödvändiga aspekter för stärkt demokrati. I ökande utsträckning behöver arbetet utgå utifrån invånarnas reella behov.

Digital utveckling

Samhällets digitalisering innebär ett mycket snabbföränderligt tillstånd som ställer höga krav på både strukturer och beteenden. Biblioteken är en del av samhällets digitala utveckling, både genom att hantera frågor som uppstår när andra samhällstjänster digitaliserar, och genom att biblioteken i hög grad använder sig av digitala arbetssätt och verktyg. Förutsättningarna kring förmedling av litteratur, kunskap och nyheter förändras snabbt, och biblioteken behöver bli mer proaktiva. Att öka den digitala delaktigheten är en viktig uppgift, och

i bibliotekslagen stadgas att folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Kartläggningen över Västernorrlands digitala delaktighet⁷ har synliggjort att arbetet för digital inkludering sker på många ställen i samhället, såväl av offentliga aktörer, civilsamhälle och näringsliv. För ökad hållbarhet krävs därför ett utvecklat samarbete kring digital trygghet och digital kompetens inom förvaltningen och med andra aktörer.

Jämlik tillgång

Jämlik tillgång till kunskap, kultur och litteratur oavsett grupptillhörighet är en aspekt av social hållbarhet och kan bidra till att överbrygga klyftor och minska polarisering. Det är även viktigt för att bryta tätorternas segregation och att få ”hållbara, dynamiska, växande städer och landsbygder att komplettera varandra” (RUS). Enligt bibliotekslagen ska en biblioteksverksamhet präglad av allsidighet och kvalitet finnas tillgänglig för alla, vilket innebär utmaningar. Västernorrland är en region med stadsområden, landsbygd och gles lands-

⁷⁾ Kartläggning genomförd av Terese Raymond på uppdrag av Region Västernorrland, presenteras 29 april 2022

bygd⁸. Kommunernas förutsättningar varierar kraftigt. Västernorrland har utmaningar kring exempelvis åldrande befolkning och stora variationer i utbildningsbakgrund. Sammanfattningsvis finns ett stort behov av utjämnande insatser, exempelvis genom att underlätta samarbeten kring biblioteksmedier i såväl fysiska som digitala format, samt genom stärkt fokus på biblioteks- och litteraturområdet i länets glesbygdskvarter.

Litteratur som konstform

Litteratur är viktigt som källa till estetisk njutning, som rum för tanken och som ett självständigt kritiskt verktyg⁹. Ett rikt ekosystem för litteratur – med breda gemenskaper av exempelvis författare, översättare, illustratörer, kritiker, bokhandlare, arrangörer, bibliotekarier och läsare – utgör en grund för mångfald och förverkligandet av yttrandefrihet för såväl enskilda personer, grupper, som för samhället i dess helhet. Att äga ett språk och att ta del av en rikedom av litterära uttryck är väsentliga aspekter av bildning och livslångt lärande, samt ger möjligheter till större frihet. Litteraturens ekosystem befinner sig i förändring, och det finns risk för inskränkningar i rätten till läsande, fri åsiktsbildning, och ett fritt konstnärligt skapande. Därför finns behov av att utveckla litteraturens ekosystem i Västernorrland, genom insatser som stärker strukturer och gemenskaper som involverar fler aktörer i utbytet av berättelser, litterära uttryck och erfarenheter.

Läsfrämjande

En tillräcklig läsförmåga utgör en viktig förutsättning för full delaktighet i samhället, exempelvis när det gäller hälsa, arbete och utbildning. Läsning bidrar till att berika och vidga vår syn på oss själva och vår omvärld, och utgör en viktig grund för lärande. Genom att tillgodogöra

oss och tolka text lär vi oss förstå andras tankar och perspektiv, att reflektera, förstå samband, dra slutsatser och argumentera. Läsning och fördelningen av läsförmågor i befolkningen är därmed viktiga demokratifrågor, där vidgade utbildningsklyftor och förändrade mediavanor bidrar till stora utmaningar. Nationella mål för litteratur- och läsfrämjande är att alla i Sverige, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och få tillgång till litteratur av hög kvalitet¹⁰. Biblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur och vid sidan av skolan är biblioteken den enskilt viktigaste institutionen för att främja läsning i samhället. För att läsförmågan ska förbättras jämfört med i dag behöver biblioteken bli bättre på att strategiskt rikta sina insatser och anpassa arbetssätt till de förändrade förutsättningar som digitaliseringen skapar.

Tillgänglighet

Ett tillgängligt¹¹ samhälle är utformat på ett sätt som gör att så många som möjligt kan ta del av det. På grund av bristande anpassning och dåligt designade tjänster och verksamheter stängs idag många personer med funktionsnedsättning ute. Demokrati förutsätter att alla människor kan ta del av information, litteratur och nyheter utifrån sina förutsättningar, och även om digitalisering erbjuder möjligheter innebär den också att nya hinder skapas. Många upplever digitalt utanförskap och under pandemin har studier visat att det varit svårt att få bearbetad, lättläst, tydlig och regelbunden information från offentlig verksamhet och nyhetsredaktioner¹². FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Webbtillgänglighetsdirektivet och Diskrimineringslag (2008:567) pekar på betydelsen av att prioritera tillgänglighetsfrågor.

⁸ Jordbruksverkets landsbygdsdefinition <https://jordbruksverket.se/stod/programmen-som-finansierar-stoden/var-definition-av-landsbygd>

⁹ Litteraturpolitiskt program 2022 <https://forfattarforbundet.se/verksamhet/litteraturpolitiskt-program-2022/>

¹⁰ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/kommittedirektiv/lasframjande-insatser-i-och-utanfor-skolan_H4B178#Nationella%20m%C3%A5l%20f%C3%B6r%20litteratur-%20och%20i%C3%A4sfr%C3%A4mjande

¹¹ Tillgänglighet har fysiska, kognitiva, kommunikativa och digitala aspekter.

¹² <https://www.begripsam.se/download/18.2dd2542217ed46db56ef262/1644418407869/Samha%CC%88llsinformation%20under%20pandemin.pdf>

Mål

Efter beskrivning av Regionbibliotek Västernorrlands verksamhet och sju fokusområden följer här målen som är uppsatta för planperioden 2023-2026. Målen för Regionbibliotek Västernorrland följer de fem målområden för Biblioteksutveckling, läs- och litteraturfrämjande i Kulturplan för 2023-2026 och förväntas uppfyllas gemensamt av teamen Biblioteksutveckling Västernorrland, Litteratur Västernorrland och Tillgängliga nyheter och inläsningstjänst.

För Regionbibliotek Västernorrlands mål gäller att ”biblioteken” här avser folkbiblioteken i Västernorrland.

Fler läser, skriver, skapar och deltar

2026 ska Västernorrland vara en plats där fler människor läser, skriver, skapar och deltar i samhällsutvecklingen utifrån sina förutsättningar.

2023-2026 ska Regionbibliotek Västernorrland:

- Genomföra läs-, skriv- och litteraturfrämjande insatser och projekt, exempelvis tillsammans med bibliotek och andra aktörer i professionsöverskridande samverkan.
- Stärka bibliotekens chefer och medarbetare i att arbeta strategiskt med det läsfrämjande uppdraget för alla åldrar.
- Främja små barns språkutveckling, exempelvis genom gåvobok och samordning och utveckling av regionalt Bokstarts-nätverk.
- Främja ungas intresse för skrivande, exempelvis genom att utveckla nätverk, göra skrivpedagogiska insatser, och vara ett stöd i bibliotekens skrivfrämjande arbete.
- Utveckla Spotlight Taltidningen Västernorrland och Y-bladet genom anpassningar till behov hos målgrupper och förändrad mediasituation.

Verka som författare

2026 ska Västernorrland vara en plats där det finns goda möjligheter för författare att leva och utvecklas.

2023-2026 ska Regionbibliotek Västernorrland:

- Skapa fortbildningstillfällen och mötesplatser för författare och andra litterärt yrkesverksamma.
- Stärka kapacitet och samarbete i arrangörsledet inom litteraturområdet, exempelvis genom nätverk, fortbildning och en årlig litteraturfestival inom ramen för fokusår i vänkommun.
- Möjliggöra uppdrag för författare och andra litterärt yrkesverksamma.
- Utveckla berättande som konstform genom exempelvis evenemang, projekt och samarbeten.
- Stärka och utveckla utbyten, arbetsformer och kontakter med skola, utbildning, författare och andra litterärt yrkesverksamma.
- Synliggöra översättares betydelse och verka för stärkt intresse för översatt litteratur.

Breddat deltagande och yttrandefrihet

2026 ska Västernorrland vara en plats där en större mångfald röster tar plats i det offentliga samtalet, exempelvis genom arbetet för stärkt yttrandefrihet.

2023-2026 ska Regionbibliotek Västernorrland:

- Stärka och bredda bibliotekens arbete med media- och informationskunnighet och digital delaktighet inom flera områden och för olika målgrupper.
- Utveckla, använd och sprid former för dialog och samråd med olika grupper, exempelvis barn och unga, nationella minoriteter och urfolket samerna, samt personer med funktionsnedsättning.
- Höja den generella kunskapsnivån inom prioriterade områden, som nationella minoriteter och urfolket samerna, mångspråk, och tillgänglighet.
- Bidra till implementeringen av barnkonventionen, exempelvis genom att utveckla och samordna arbetet med barnrättsombud på biblioteken i Västernorrland.

- Hjälpa biblioteken att synliggöra och främja användningen av sina digitala resurser.
- I samverkan med andra aktörer genomföra skrivfrämjande insatser på nationella minoritetsspråk och andra språk än svenska.

Hållbar infrastruktur för hela regionen

2026 ska Västernorrland vara en plats där starka, hållbara strukturer och nätverk bidrar till höjd kvalitet och god tillgång till litteratur och biblioteksverksamhet i hela regionen.

2023-2026 ska Regionbibliotek Västernorrland:

- Verka för ökad samverkan mellan regionens bibliotek, civilsamhälle, utbildningsverksamhet, samt vård- och omsorg.
- Aktivt delta i utvecklingen och användandet av läraplattformen Digiteket, exempelvis genom deltagande i Användarforum och Förvaltningsråd.
- Främja jämlik och likvärdig tillgång till biblioteksverksamhet i hela regionen genom att ha en aktiv roll när det gäller bibliotekens mediasamverkan.
- Utveckla interregionala samarbeten för nätverk, projekt och fortbildning, exempelvis inom BIN (Biblioteken i norr).
- Utveckla arbetsformerna för konsultation kring och uppföljning av kommunernas biblioteksplaner.
- Ta fram fördjupande underlag, exempelvis kartläggningar, handlingsplaner, kontaktlistor och förstudier, gällande prioriterade insatser.
- Utveckla former för det regionala arbetet med läsombud och högläsarnätverk.
- Ägna särskild uppmärksamhet till att stärka personal som arbetar på mindre bibliotek och i mobil biblioteksverksamhet.
- Förnya och utveckla Regionbibliotek Västernorrlands kommunikationsarbete.
- Stötta länets bibliotekschefer och andra biblioteksmedarbetare i ledande funktioner i sitt ledarskap.

Biblioteken i lokalsamhället

2026 ska Västernorrland vara en plats där biblioteken har stärkt sin roll som lokala nav och mötesplatser för kunskap, delaktighet, och förmedling av kultur och litteratur.

2023-2026 ska Regionbibliotek Västernorrland:

- Synliggöra bibliotekens demokratiska roll och uppdrag i beslutsfattares ögon.
- Stärka biblioteken i sin roll som arrangör och demokratisk arena för fri åsiktsbildning.
- Utforska, beskriva och sprida arbetssätt i relation till bibliotekens roll i kris och krig.
- Främja internationellt utbyte, exempelvis genom residens, webinarier och aktivt deltagande i internationella organisationer och sammanhang inom biblioteks- och litteraturområdet.
- Utforska målen i Agenda 2030 och tillsammans med biblioteken bli starkare aktörer i genomförandet.
- Bidra till bibliotekens arbete med utveckling av sina biblioteksmiljöer.

Uppföljning

En årlig rapportering med återkoppling kring genomförande av biblioteksplanen görs till ansvarig nämnd. Uppdraget för biblioteksutveckling och för läs- och litteraturfrämjande i Kulturplanen följs årligen upp i Kulturdatabasen. Kungliga biblioteket ska tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används.

